

Tekst: Joanneke Bijkerk
en Joop Schaminée

Levend Archief stelt genetische diversiteit van wilde planten veilig

ZADEN

BEWAAREN

In rap tempo verdwijnen soorten uit ons land. Het Levend Archief wil een nationale collectie van wilde plantenzaden opbouwen om zo soorten en hun genetische eigenschappen veilig te stellen.

Vanwege de zorgen om de teruglopende biodiversiteit vindt steeds meer samenwerking plaats tussen verschillende mensen en organisaties, zoals recent in het Deltaplan Biodiversiteit. Alleen al dat gegeven is prachtig. Als deze bundeling van krachten gaat werken, kan veel moois ontstaan: wilde bloemen

terug in het landschap, herstel van populaties van bijen, vlinders en andere insecten, en daarmee ook meer vogels en andere dieren, natuur om van te genieten, een gezonde en levende bodem, gezonde voeding voor de mensen, en een goede boterham voor de boeren en andere bedrijven die bij onze voed-

selketen betrokken zijn. Het Levend Archief, met het plan voor een Nationale Zadencollectie, is een initiatief dat naadloos past in deze maatschappelijke ommezwaai. De bedoeling is om zaden van de bedreigde wilde flora in Nederland te verzamelen, op te kweken en te bewaren voor een biodiverse toekomst. Dat moet nu gebeuren, want momenteel staan veel plantensoorten op het punt van uitsterven. Daarbij zal worden gewerkt aan het beschikbaar maken van meer inheems zaad voor het zaaien in bermten, akkerlanden, natuurgebieden en parken, waarbij de boodschap helder moet zijn: het zaaien van exoten en zaden die niet passen bij onze Nederlandse flora moet stoppen, want het gaat

Kustzegge (*Carex divisa*), ook zeldzame, onopvallende soorten verdienen bescherming (Foto: Joop Schaminée)

Links: wilde korenbloem, de bloemen zijn veel ijler dan bij de 'foute' korenbloem (rechts) die vaak in mengsels opduikt (Foto: Joop Schaminée)

ten koste van onze inheemse wilde planten. Alle goede bedoelingen ten spijt, maar al die vaak doorgekweekte planten van zaden betrokken uit het buitenland vormen een bedreiging voor de genetische en regionale identiteit van onze eigen bolderiken, margrietten, rolklavers en korenbloemen.

Wat is Het Levend Archief?

Initiatiefnemer van Het Levend Archief en de Nationale Zadencollectie is Joop Schaminée, de tweede auteur van dit verhaal. Door Nils van Rooijen (Radboud Universiteit) is een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd.

Daarna zijn gezamenlijk een aantal doelen gesteld:

- Borging van de genetische diversiteit in ons land met in het kielzog daarvan het behoud van biodiversiteit (kruidachtige en houtige gewassen).
- Borging van de genetische diversiteit in ons land met betrekking tot verwante cultuurgewassen

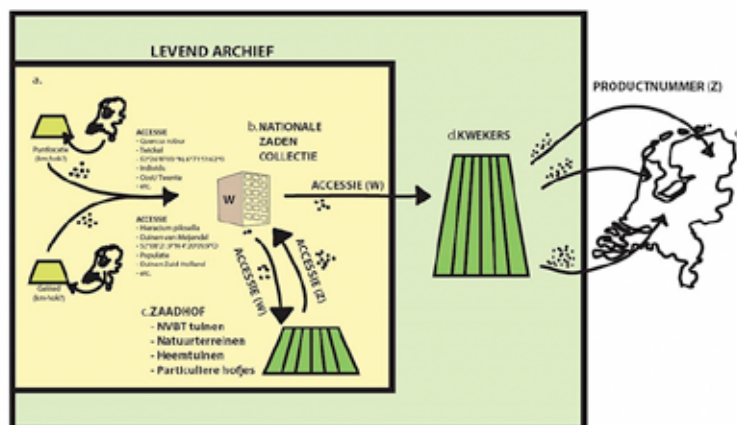
(denk aan bijvoorbeeld Zeebiet, Veldsla en Wede).

- Publieksvoorlichting en natuurbeleving.
- Vergroting van de kennis over de zaad- en kiemingsbiologie van onze inheemse flora.
- Bron van studiemateriaal voor wetenschappelijk onderzoek en experimenten.

Samenwerking

In het Levend Archief werkt een consortium van partijen samen,

waaronder de universiteiten van Groningen, Amsterdam, Nijmegen en Wageningen, Science4Nature, Naturalis, Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging, Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen, Stichting Nationale Plantencollectie, Stichting FLORON, Centrum voor Genetische Bronnen in Nederland, Ecologisch Adviesbureau Maes, Ecologisch Adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens, verschillende kwekers van inheemse Nederlandse planten (Cruydt-Hoeck,

Schema van de werkwijze van het Levend Archief

Wildemanskruid is uit ons land verdwenen, deze groeiplek is in Tsjechië (Foto: Joop Schaminée)

Biodivers, Bolderik) en natuurbeherende organisaties (o.a. Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Nationaal Park Hoge Veluwe en Dunea).

Aftrap

Per 1 juni 2017 is Niels Eimers aangesteld als projectcoördinator voor een pilot van een jaar. Vervolgens zal met nieuwe gelden een vervolg aan het programma worden gegeven, zodat een groot en sterk netwerk opgebouwd kan worden. Afgelopen 25 november was de officiële aftrap van het Levend Archief, tijdens het zaden symposium te Nijmegen. Zodra een goede richtlijn voor het verzamelen van de zaden is vastgesteld, zullen veel mensen nodig zijn om het beoogde materiaal bijeen te brengen. Dit moeten mensen zijn met een goede plantenkennis. Onderzoekers, maar om voldoende materiaal te oogsten zal ook de hulp nodig zijn van deskundige vrijwilligers.

Verzamelen van zaden

Anno 2018 zijn we al veel wilde soorten kwijtgeraakt. Bijvoorbeeld wildemanskruid, gevlekt biggenkruid, aangebrande orchis en paardenhoeftklaver. Deze soorten zijn

in Nederland uitgestorven en we kunnen ze niet meer terugbrengen. Wel kunnen we van deze soorten materiaal verzamelen in het buitenland, maar dan weten we niet of het dezelfde genetische vormen betreft als van onze eigen vroegere populaties. Vermoedelijk is dat niet het geval. Het authentieke genetische materiaal is belangrijk, omdat dit de planten zijn die zich in onze omgeving hebben ontwikkeld met hun specifieke plek in het ecosysteem. Dit is een intrinsieke waarde, van de oorspronkelijkheid van de natuur van ons eigen laagland. Het verza-

melen zal plaatsvinden op basis van heldere protocollen. Sommige planten zijn namelijk inmiddels al zo zeldzaam dat zelfs het verzamelen van zaden al gevaarlijk kan zijn voor het voortbestaan van de populatie.

Rode Lijst

Welke soorten moeten als eerste gered worden? Hiervoor is de Nederlandse Rode Lijst een goede richtlijn. Meer dan 70 soorten in ons land staan momenteel op de rand van uitsterven. Veel soorten bijvoorbeeld uit het akkermilieu en soorten van heischrale graslanden. Akkerplanten kunnen niet omgaan met de moderne landbouwcultuur van zaadzuivering, diep ploegen, intensief bemesten en het gebruik van middelen tegen onkruiden en plaaginsecten. Planten die gedijen op arme grond krijgen het ook steeds moeilijker; veel van onze grond is inmiddels veel voedselrij-

Akkerflora in een reservaat nabij Brummen (Foto: Machteld Klees)

Wilde weite in Heemtuin de Goffert
(Foto: Machteld Klees)

deels teruggaan naar de Nationale Zaadcollectie en deels worden ingezet voor uitzaaï en verdere kweek.

Taak voor tuinen

Heemtuinen en Botanische tuinen in Nederland kunnen binnen dit geheel een belangrijke rol vervullen, van groot maatschappelijk belang! Deskundige wilde plantentuinders kunnen helpen om geschikte hofjes aan te leggen en soorten, onder duidelijke voorwaarden, zelf te kweken. Zij helpen mee om op de juiste manier zaden uit deze hofjes te verzamelen voor toevoeging aan de Nationale Zaadcollectie. De meewerkende tuinen kunnen als geen ander de betekenis van deze collectie aan een breed publiek overbrengen.

Jozanneke Bijkerk is mede-eigenaar van Cruydt-Hoeck wildebloemenzaden en aangesloten bij Wilde Weelde. Joop Schaminée is als onderzoeker verbonden aan Alterra WUR en als hoogleraar aan de Radboud Universiteit Nijmegen en Wageningen Universiteit).

Informatie: www.hetlevendarchief.nl

Inzet links: GI-mengsel voor bloemrijk grasland (Foto: de Cruydt-hoeck)

ker geworden. Omdat veel wilde planten uit ons landschap verdwijnen, zijn inmiddels ook veel insecten verdwenen of sterk afgenomen. Dit is natuurlijk een vicieuze cirkel, want als er weinig insecten zijn om te bestuiven, zullen planten niet of slecht zaad kunnen zetten, waardoor populatieherstel van zeldzame planten steeds moeilijker wordt. Het redden van onze plantensoorten is dus ook belangrijk voor insecten en vogels, en via zaadzetting voor de planten zelf, want alles hangt met alles samen!

Hofjes

De zaden zullen netjes en heel droog worden opgeslagen in speciale koelcellen, zodat ze zo lang mogelijk kiemkrachtig blijven. Daarnaast wordt een deel van de verzamelde

zaden gezaaid in zogenoemde zaadhofjes of zaadgaarden (voor houtige gewassen). Dit zijn bestaande of kunstmatige groeiplaatsen waar de soorten in al hun genetische diversiteit kunnen groeien en vermeerderd worden. Het aanleggen van nieuwe groeiplaatsen kan in de directe omgeving van natuurgebieden, in

heemtuinen en botanische tuinen of op land van particuliere eigenaren. Steeds is het hierbij van belang dat de soort kan gedijen en niet kan kruisen met soortgenoten in de omgeving.

Deze hofjes zijn een manier om het zaad te vermeerderen voor onderzoek, herintroductie in de natuur en voor grootschalige vermeerdering door inheemse plantenzadenkwekers. De zaden verzameld in de hofjes zullen